

Lövträdtidningen nr 4

april 2005

Organ för Svenska Lövträdföreningen

2005 - aspens år

Ännu en presentation av Svenska Lövträdföreningen

Svenska Lövträdföreningen är en öppen, ideell intresseförening som har till ändamål att tillvarata, samordna och utveckla odling, produktion och användning av lövträd och andra mindre vanliga trädslag. Föreningen skall bidra till ökade kontakter mellan näringsliv och forskning. Den skall ordna och ansvara för kurser, exkursioner, upplysning och studieresor kring småskalig produktion av värdefullt virke.

Svenska Lövträdföreningens funktionärer är för närvarande:

Owe Martinsson, ordförande och ansvarig utgivare av Lövträdtidningen

Stellan Gustafsson, vice ordförande

Johan Emanuelsson, sekreterare

Eric Gäverth kassör

Kenneth Petterson, styrelseledamot

Leif Larsén, styrelseledamot

Lars Karlman, styrelseledamot

Hemsida

Vi har fortfarande vår hemsida www.Lovtradforeningen.se. För att spara pengar har vi bytt server. Hoppas inte detta kommer att ställa till några problem. Låt oss använda den flitigt för intern kommunikation och extern information. Här kommer att finnas föreningsprotokoll, annonsering om föreningens exkursioner och möten och tidningen, till exempel. Om du har speciella önskemål om hemsidan, kontakta owe.martinsson@ragunda.se eller larsen.leif@karlskrona.mail.telia.com

Exkursioner 2005

Heby, Gnesta den 4 juni 2005

Lars von Engeström visar oss sin egendom, där 95 hektar åkermark har planterats med lövträd av olika slag. Vi träffas vid Heby säteri utanför Flen kl 10:00 och var och en har med sig matsäckslunch. Anmälan och information Owe Martinsson 070-6649667.

Klippardag i Västerbotten den 11 juni 2005

Hur och när stamkvistar vi masurbjörk? Owe Martinsson och Leif Larsén kommer att demonstrera teknik och tillvägagångssätt. Vi kommer att hålla till i Bjurholm och Hällnäs i 6-8 åriga planteringar av masurbjörk. Vi träffas vid macken i Bjurholm kl 10:00 och har med matsäckslunch. Anmälan och information: Owe Martinsson 070-6649667.

Björk i Värmland den 3 september 2005

Eric Gäverth Skogsvårdsstyrelsen i Värmland-Örebro, visar oss ett flertal pedagogiska exempel på hur naturligt föryngrad björk skall röjas och gallras för att utvecklas till värdefullt timmer. Vi kommer även att se och tala om åkerplanteringar med björk. Vi träffas vid OK-macken i Arvika kl 10:00 och har med oss matsäckslunch. Anmälan och information: Eric Gäverth 070-6470154.

Innehåll i nr 4 av Lövträdtidningen

Exkursioner 2005	2
Mera lövträd och större mångfald skulle hjälpt mot stormen	3
Hybridasp i odlingslandskapet – ett alternativ till gran för ett öppnare landskap	6
Svenska Lövträdföreningens höstexkursion i Bispgården på tema asp och björk den 26-27 augusti 2004	6
Björk- och aspvirkets verkliga värde här och nu	9
Värmländsk björk	12
Finsk mytologi	14
Svensk Lövträdföreningens vårexkursion på temat ask i Skaraborg	14
Lövträd – bara för naturvård?	16
Dags att kvista masurbjörk i Västerbotten	17
Fröplantage och klontest av svensk masurbjörk på gång	18

Mera lövträd och större mångfald skulle ha hjälpt mot stormen

Owe Martinsson
Jämtlands läns Institut för Landsbygdsutveckling

Den 8 januari blåste mer skog omkull än vi hittills känner till i Sveriges historia. På några timmar vräktes 75 miljoner skogskubikmeter skog omkull, till ett värde av 17 miljarder kr. Katastrofen drabbade i första hand rena granbestånd. Många skogsägare i södra Götaland berövades hela sitt uppsparade skogskapital.

Det skogsbruk vi har i Sverige är praktiskt taget fullständigt styrt av den dominerande skogsindustri vi har för tillfället och allt som inte överensstämmer med dess politik rubriceras som naturvård.

Var och en som studerat skog och natur känner till att lövskog är mera stormfast än granskog. Även en viss inblandning av lövträd i grandominerad skog utgör ett

stabiliserande skellet i beståndet. Varje gång en naturkatastrof som denna inträffar talar man om denna sanning. Samtidigt framhåller experter att ingenting kan slå granen ifråga om lönsamhet. Vilka fakta ligger bakom detta påstående och vem har gjort den beräkningen?

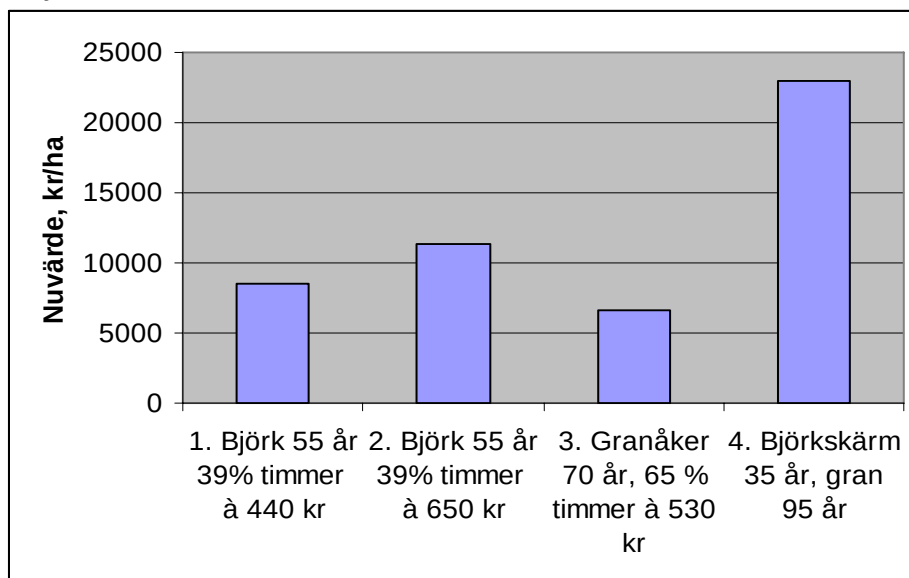
En 93-årig f d skogschef uttalade sig i Sveriges Radio Naturbruk den 25 januari och sade följande: "Forskningen visar att granens produktivitet blir lidande av björk inblandad i granskogen". Påståendet är sant om granen och björken befinner sig i samma kronskikt och björken dominerar. Men eftersom gran och björk har olika lång omloppstid och björken i regel kommer före granen, behöver detta inte bli något problem. Tvärtom har svensk och internationell skogsforskning visat att en viss inblandning av björk i granskog ökar totalproduktionen och förbättrar ekonomin. Dessutom visar all forskning och beprövad erfarenhet att granbeståndens stormfasthet ökar vid inblandning med lövträd. Sedan är det naturligtvis en fråga om det är björk eller gran som är mest lönsamt på den aktuella ståndorten.

Vidare påstods i radioprogrammet att "om vi inte hade granen i nuvarande omfattning skulle vår idag lönsamma skogsindustri inte ha något att göra". Det är som bekant brist på råvara här i landet. Användningsområdet för skogsråvaran sätter sin prägel på skogsbruket och den dominerande cellulosaindustrin sätter tydliga spår i allt skogsbruk inklusive lagstiftning, rådgivning och forskning. Självt är jag övertygad om att vi skulle kunna utveckla både skogsbruk och skogsindustri och dess lönsamhet bättre än vad som sker idag. Större inslag av lövskog skulle skapa ett ökat intresse av att sköta skog överhuvudtaget och därmed skulle vi också kunna utveckla en skogsindustri som baseras på lövvirke. Det skulle även minska risken för stormfällningar, öka diversiteten inom skogsindustrin och lönsamheten för skogsbruket, i synnerhet inom det privata skogsbruk som inte själv driver massaindustri baserad på barrvirke.

Ett större industriföretag här i landet importerar varje år 130 000 m³ aspmassaved från Ryssland och beräknar att inom en femårsperiod öka importen till 300 000 m³ asp. Priset på denna råvara ligger för närvarande minst 50 % över det pris som eventuella svenska leverantörer kan erbjudas om de har någon asp att avverka. Behovet av björkmassaved är ännu större. Sverige importerar drygt 3 miljoner m³ asp av björkmassaved om året, dvs 60 % av den befintliga industrins behov. Varför görs inget för att öka intresset av att producera lövmassaved i Sverige? Inom några få år drar man naturligtvis den självklara slutsatsen att massafabriker måste flyttas till Ryssland för att löna sig.

Någon plywood eller boardindustri baserad på björk har aldrig kunnat utvecklas här i landet på grund av bristen på råvara. Praktiskt taget allt lövvirke för snickeriindustri importeras till priser som svenska skogsägare och svenska skogstjänstemän aldrig hört talas om. År 2004 importerades från Finland 23 000 m³ björkplank till ett pris som varierade mellan 7000 och 8500 kr/m³ mittmätt och okantat. År 2004 importerade vi till Sverige 30 000 m³ björkplywood. Samma år importerades 65 000 m³ board baserad på lövvirke och 80 000 m³ MDF för möbler importerades likaså. Denna produktion baseras på råvara som naturligtvis skulle kunna framställas i Sverige om skogspolitiken var sådan att markägare kände till möjligheterna. Det är **inte** så att råvaran till dessa produkter inte kan produceras i skoglandet Sverige till ett lägre pris. Det är bara det att svenska skogsägare aldrig har fått en chans. Riskerna för stormfällning och andra kalamiteter skulle minska och skogsbrukets ekonomi

skulle stimuleras med större mångfald. Det skulle även kunna bidra till att minska avfolkningen av glesbygd där skogen tidigare var en viktig källa till försörjning. Med enkel matematik går det att räkna ut att 100 ha hybridasp med lämplig ålderfördelning kan ge en årlig bruttointäkt av 400 000 kr per år för all framtid med enbart massaved som slutprodukt. Aspen är dessutom överlägsen gran mot både stormskador och rotröta men måste med nuvarande politik skyddas mot älg och rådjur.

Figur 1. Nuvärden vid fyra olika skogsbruksalternativ. 1. Självföryngrad björk på bonitet B24 som gallras fyra gånger och slutavverkas vid 55 års ålder. 2. Samma som alternativ 1 men timret betalas bättre, 650 istället för 440 kr/m³. 3. Traditionell granplantering på åkermark, bonitet G32, tre gallringar och slutavverkning efter 70 år. 4. Björkskärm som avverkas vid 35 års ålder, naturligt föryngrad gran under björkskärm, bonitet G28. Slutavverkning vid 90 års ålder. Övriga förutsättningar enligt www.mellanskog.se

När trädslagets lönsamhet jämförs, förutsätter man att björk endast ger massaved för ca 220 kr/m³ medan granen ger en stor del timmer med dubbelt så högt pris per kubikmeter. Dessutom talas sällan om att björkens omloppstid är endast hälften av granens. Slutsatsen vid denna jämförelse blir att gran är lönsammare än björk. Om man däremot förutsätter att björken sköts så att den kan ge en viss del sågtimmer och till och med fanerstock, blir jämförelsen en helt annan. Figuren ovan visar nuvärdet vid jämförelse mellan fyra olika skogsbruksalternativ. Alla kostnader, intäkter och övriga uppgifter är tagna från Mellanskog Projektet al, asp och björk. (www.mellanskog.se)

Även om barrskogen står kvar en hel omloppstid utan att blåsa omkull är björk ett ekonomisk alternativ till gran. Varför framställs lövskogsbruket som en uppoffring och en eftergift för miljöintressen när det i själva verket på rätt mark är mera lönsamt än barrskogen. Var finns motiveringen i att göra något åt sin privata skogsfastighet när det mest lönsamma bestraffas eller åtminstone av experter betraktas med stor skepsis? Var finns lönsamheten i att investera pengar i något som i bästa fall ger utdelning om 90-100 år om det inte har blåst ner vid halvtid? Var finns glädjen i att äga skog och göra något positivt av den annat än att avverka allt som finns uppvuxet under det senaste seklet?

Hybridasp i odlingslandskapet - ett alternativ till gran för ett öppnare landskap

Per Mård
Sätuna

Sätuna Gård är belägen 2,5 mil norr om Uppsala intill E4. Gården omfattar 2000 ha varav ca: 1100 ha skog 570 ha åker samt beten sjö och impediment. Sätuna drivs som familjebolag.

Inför omställningen 1990 omställde vi här på Sätuna 186 ha från åker till skog. På den största delen planterade vi gran med rysk proveniens, 31,5 ha planterades med löv bland annat hybridasp som jag här skall berätta om.

Hybridasp består av en amerikansk och en europeisk klon. Marken bearbetades med plöjning och harvning och behandlades sedan med Roundup inför planteringen som gjordes 1991. I samband med denna inhägnades området med viltstängsel för att undvika viltskador, ett måste vid plantering av asp. De första två åren klipptes gräset runt plantorna med en liten handhållen slätterbalk därefter var faran över för gräskonkurrensen.

2001 gjordes en lätt gallring: ca 15 % togs bort bestående av smala och skadade träd. I samband med gallringen togs även viltstängslet ned. Vi kan till dags dato inte se några skador av vilt trots att barken ser inbjudande ut. Nu efter 14 år är diametern i brösthöjd 20 cm, höjden 20 m och grundytan 24 m². Samtidigt och i anslutning planterad finsk Loppibjörk och Emmabodagran har diametern 13 cm resp. 8 cm höjden är 13 m resp. 6 m. För övrigt har i samband med omställningen planterats Gran, Tall, Blågran, Svartgran, Sitkagran, Douglasgran, Contortatall, Vårtbjörk, Glasbjörk, Masurbjörk, Triploidbjörk, Fågelbär, Balsampoppel, Lärk, Ek, Al och Lind, men det får bli en annan historia.

Svenska Lövträdföreningens höstexkursion i Bispgården 26-27 augusti 2004

Owe Martinsson
Jämtlands läns Institut för Landsbygdsutveckling, Bispgården

Exkursionen anordnades i samverkan med JiLU Tema Trä i Bispgården och samlade 66 deltagare från Sverige, Finland, Ryssland och Litauen. Exkursionen pågick i två dagar och programmet var en blandning av föredrag och exkursioner.

Första exkursionspunkten var ett proveniensförsök med björk i Storbränna, Långsele anlagt 1950 med 10 provenienser från Västernorrland, Jämtland, Norrbotten och Västerbotten. Försöket uppmättes våren 2003 och hade då en övre höjd av 26,8 m och en stående virkesvolym av 300 m³sk/ha (medelvärden av alla provenienser)

Erik Schulman, Finland höll föredrag om den framgångsrika finska produktionen av masurbjörk och berättade bl a om en ökande satsning på masurbjörksodling i vårt östra grannland. Man planterar för närvarande 400-500 hektar per år. Odlingen har visat en lönsamhet som överträffar plantering med tall eller gran ca 10 gånger. Masurbjörkens omloppstid är dessutom endast hälften så lång. Genetisk förädling av

Bild 1. Björkproveniensenförsöket i Storbränna, Långsele, anlagt 1950 med 4444 plantor per hektar. 55 år efter plantering återstår det 567 träd per hektar. Övre höjden är 26,8 m och stående virkesvolym 300 m³sk/ha i medeltal av 10 proveniensers. Bästa proveniens, Ulfvik Y-län innehåller 463 m³sk/ha

Bild 2. Björk i Järkvissle 45 år efter självsädd och en gallring på 1980-talet. Stamantal är nu 1048 per hektar, övre höjd 24,4 m och stående virkesvolym 214 m³sk/ha. Ytterligare en gallring borde ha skett på 1990-talet.

masurbjörk pågår sedan 1930-talet. Klonförökad masurbjörk förekommer i praktisk odling men fröförökade plantor dominerar. Den finska masurbjörkföreningen har ca 450 medlemmar.

Under exkursionens första dag besöktes även ett område med naturligt föryngrad vårtbjörk vid Indalsälvens strand i Järkvissle. Bestånden uppstod i slutet av 1950-talet och är fördelade på olika fastigheter. Skillnaden i dimensionsutveckling var mycket påtaglig mellan de bestånd som hade gallrats en eller flera gånger och de bestånd som inte blivit åtgärdade alls (figur 2).

Under exkursionen andra dag visade Daniel Ligne, SLU rövning i brösthöjd med röjsåg. Dessutom fick deltagarna en presentation av skogsbruk i Litauen av Gedimi Survila. Lidia Vetchinnikova från Skogsforskningsinstitutet i Petrozavodsk presenterade sin forskning kring klonförökning av masurbjörk och berättade om forskning och pratisk odling av masurbjörk som pågått i Karelen sedan 1960-talet. JiLU Skogsinstitutets klonarkiv med svensk, finsk och rysk masurbjörk besöktes även andra dagen liksom en produktions yta med hybridasp inom samma inhägnade åker i Bispgården.

Bild 3. Johan Emanuelsson visar masurbjörkens olika former och kvaliteter.

Bild 4. Tydlig bildning av knölmasur 7 år efter plantering, Lugnvik, Bräcke.

Exkursionen avslutades med ett besök i Nyhem, Bräcke, där Margareta och Olle Svelander anlade en plantage av masurbjörk 1997, ca 1,3 hektar. Planteringen är mycket välskött och lyckad i alla avseenden. Den innehåller en hög andel masur (minst 80 %) av olika masurformer och gallrades första gången i höstas. Även en del masurbjörk gallrades ut och såldes till slöjdlärare med god förtjänst.

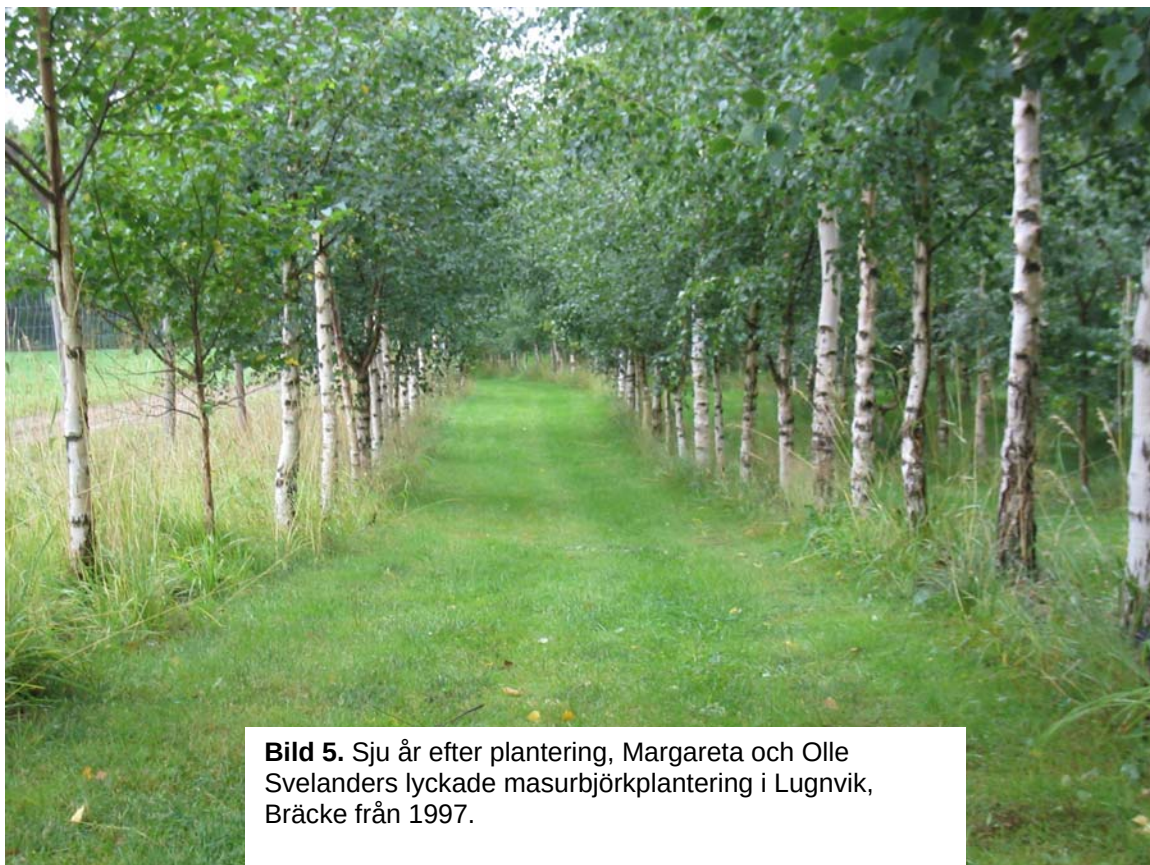

Bild 5. Sju år efter plantering, Margareta och Olle Svelanders lyckade masurbjörkplantering i Lugnvik, Bräcke från 1997.

Björk- och aspvirkets verkliga värde här och nu

Lothar Schroeder
Dalarna

Det växer gott om björkträd och aspträd i vårt land. Tillväxten för björk av växande träd är nu ca 8 miljoner m^3 sk per år. För asp ligger tillväxten nära 2 miljoner m^3 , dock mestadels norr om Mälardalen.

Förbrukning av björk är omkring 5 miljoner m^3 och den dominerande förbrukaren är massabruk med följande pappersbruk. Cirka 1,5 – 2 miljoner m^3 tas emot av sågverken, en råvara som kallas björkkubb, dvs rotstammar upp till 4 m längd, utan stockröta i kärnan. Även för verkligt fin björkkubb betalas inte mer än 500 SEK/ m^3 fub (mittmått). Vad massaförbrukaren betalar för björkmassaved är (som vanligt i den branschen) skandalöst lågt kring drygt 250 SEK/ m^3 fub fritt massabruk. Att dessa vedpriser är helt ointressanta för en skogsägare i hela landet är bekant, men saknar man alternativ så måste skogsägaren finna sig i utpressningen.

Ser man på den kända hanteringen i de få svenska sågverk som sönderdelar björkkubb till i början okantade plank och bräder, så begär sågverket efter lufttorkning i öppen brädgård upp till 3000 SEK/ m^3 sågfallande kvalitet. Centrumplank med röta och växtfel behandlas genom att mäta bort felvolymen såsom en råvara utan fel. Här skall anmälas att en icke oväsentlig volym av s k fin björkplank importeras från Finland till priser fritt 7000-8500 SEK/ m^3 mittmått okantad plank eller bräda + moms

+ frakt från importörens lager. 2004 importerade vi ca 23 000 m³ finsk björk sågad vara med 18 % fukthalt.

Det är givet att denna volym skulle kunna tas fram ur svenskt björktimmer om det fanns sågverk som tog fram denna volym. Mig veterligt har vi i Sverige norr om Mälardalen bara sju sågverk som uteslutande sågar björkkubb. Få här vet om dem, ty det är kutym här att nishföretag gör inget väsen av sig. Så den som vill köpa björkplank/bräder och vill producera en aktuell produkt baserad på björk måste leta rätt på en leverantör via en känd grossist bosatt i Sala. Björksågverk gör sällan reklam för sin verksamhet i svensk fackpress. Är läsaren förvånad?

En del av de verksamma sågverken har hittat en nisch bland producenter i Sverige, som antingen tillverkar björklamellparkett eller tumstockar eller traditionella möbelämnena (t ex stolar, skåpluckor (badrum), böjformade möbelstommar).

Det aktuella virket omvandlas i dessa sågverk, efter torkning till 7-8 % fukthalt, till för kunden passande ämnen. Råvaruspillet är stort, varför utpris kring dessa styrda produktdimensioner kan stiga upp till 12 000 SEK/m³. Den kända lamellparkettindustrin kan dock inte betala mer än max 5000 SEK/m³ till sågverken. Resultatet kan var och en studera när man ser på den oerhört dåliga träkvaliteten (färgfel, fiberstrukturfel, även olämpliga kvistar) i en salig blandning på en 180 mm bred och 14 mm tjock björkparkettlamellbräda baserad på en 4 mm tjock slityta. Det är skandal för branschen att nedvärdera vår björkråvara. Som bekant tillverkar lamellparketproducenter inte längre sin synliga slityta-råvara utan köper den där den är billigast, dvs för närvarande från Litauen. Den hanteringen är ur svensk sågverksindustris kostnadsläge helt ointressant. De mest begärliga köparna är däremot de få producenterna av skiktlimmade björkämnen, ty de tål skiktämnepreiser upp till 15 000 SEK/m³. Behovet är dock begränsat och volymen tunna kvistrena björkskiktämnena 2,5 m längd och max 80 mm bredd rör sig om max 2 500 m³ år 2004.

Den traditionella tillverkningen av massiva möbler hade 2004 en max volym i normala ämnen omkring 40 000 m³ i prislägen kring 12 000 SEK/m³ och lägre i fukthalt kring 6-8 %. Mer än hälften av den volymen har importerats österifrån. Import av björklamell till traditionella massiva finrumsmöbler och bänkskivor alla dimensioner i 30 mm tjocklek från Litauen, Lettland, Estland hade 2004 en volym kring 25 000 m³. Kvalitet, delvis bra men mestadels mer än bedräglig, vilket man kunde studera på Möbelmässan i Stockholm våren 2004. Delvis skandalöst dålig kvalitet, sämre än vad IKEA bjuder sina köpare på. Men enär IKEA-kvalitet beträffande svenska inredningsmöbler har präglat normal svensk konsumentuppfattning, så ser köparen inte vilket skräp säljaren bjuder på. Dagens köparkategori vet ju inte längre hur möbler bör/skall se ut och vara konstruerade. Man är helt IKEA-skräp-styrd och nöjd med det.

Här bör läsaren upplysas om, att vi i Sverige sedan länge inte tillverkar en enda interiör eller teknisk produkt utöver de nämnda skiktade avancerade möbelämnena eller lamellparkett. Vi tillverkar inte björkplywood längre fast Sverige importerade 30 000 m³ björkplywood 2004, undantagen en liten tillverkning i Hassela, norra Hälsningland. Vi tillverkar inte OSB board (oriented structured board) fast vi 2004 importerade 65 000 m³ sådant material från länderna västerut. Vi tillverkar inte något MDF för möbler, fast Sverige importerade nästan 80 000 m³ 2004. Varför det är så,

kan läsaren lätt föreställa sig om man betänker kunskapsnivån och risktagningsnivån hos våra väletablerade träindustrier. Generationen kring 50-tal och senare är födda helt fri från ansvar och vilja. Intelligentsian har valt andra yrken med konkreta snabba inkomster och de få ännu verksamma undantagen saknar en konstruktiv stimulerande dialog bland sina jämnåriga och ideella kollegor. Vem kan något om det som sker utanför vår egen verkstad? Vad som sker utomlands vet få och de som är nyfikna saknar kapital och tid för att besöka stimulerande internationella möbel- och ämnesmässor söder om Köpenhamn. Därtill kan man sällan aktuella språk och vet inte hur man betar sig utomlands, sorry.

Nu lite om aspträvirke. Den stora volymen av avverkad asp vandrar i landet enbart till massabruken till priser såsom dålig björk. Sågverk som ägnar sig åt att såga fint asptimmer till okantade bräder och plank är för närvarande max tre och deras volym understeg 20 000 m³ år 2004. Massiva aspplank och –bräder (även med synlig mörkare kärna) kostar idag från de få verksamma sågverken max 3000 SEK/m³. Förvånande är att få här verksamma träindustrier känner till de delvis tekniskt överlägsna egenskaperna av detta snabbväxande träslag. Möbler av aspträvirke av alla slag slår med lätthet ut bokträvirke, furu och gran. Är virket torrt (6-8 %) är det hårt som björk och är en dålig värmedare. Det skulle vara ett alldeles utmärkt massivt golvvirke i alla sängkammare/barnkammare, där man ibland går med nakna fötter. Vem vet att asp inte vill ta eld? Vem vet att man förr täckte de flesta tak i baltiska länder enbart med asppårt (takspån)? Vem vet nu att asp en gång befäste en mycket framgångsrik industriepok i Sverige, som varade från 1850 till 1935? Den grundade en oerhörd, teknisk utveckling i vårt land. Jag talar om tändstickor.

På grund av min egen verksamhet som producent av avancerade möbelskivor i björk och aspträvirke sedan en tid tillbaka kan jag upplysa läsaren om att jag 2004 producerade 4250 m³ massivt material till länderna söder om Köpenhamn till ett pris fritt köpare i EU-land som aldrig understigit 50 000 SEK/m³. Hade jag haft mer tillgänglig produktionskapacitet, hade utan vidare 15 000 m³ kunnat levereras. Kostnaden för att producera denna produkt här överstiger sällan 25 000 SEK/m³, varför förädlingsvinsten är lätt att räkna ut. Behovet för 2005 är i nämnda länder minst 30 000 m³ till här uppgiven prisnivå. Jag har inga konkurrenter här i landet. Efterfrågan på aspträskivor ökar mycket, ty produkten överträffar i sina egenskaper mycket annat känt virke. Dock saknas produktionskunskap och kapacitet här. Jag skall därför under år 2005 etablera ytterligare en tillverkningskapacitet i Dalarna.

Vad står ytterligare på framtidsagendan? Ja, träet måste, kan och skall ersätta stålplåt på många områden och jag håller på med den utvecklingen. Lövträvirke kan med kemisk behandling få egenskaper för ett temperaturmotstånd upp till 1200 ° C. Det vill säga trävirke blir obrännbart. Så behandlat lövträvirke kan limmas, skruvas och spikas som vanligt trävirke.

Det säger sig självt att lövträ, dvs björk, asp, fågelbär (fältkörbär), bok, ask, ek, al får genom den här beskrivna utvecklingen ett helt annat värde för skogsägaren, dvs i inget fall behöver dessa lövträslag säljas av ägaren under 2000 SEK/m³ fub vid väggkanten. Visst tar det tid innan vi är där och kan ersätta mycket dyr stålplåt med förnyelsebar råvara. Det krävs kunskap, mod, uthållighet och järnvilja för att lyckas, det krävs fantasi och skicklig marknadsföring, det krävs dynamiska ingenjörer och kapital. Jag hoppas att så sker i Sverige under de närmaste 25 åren. Vi har inga alternativ. I annat fall blir vår skog en park för älg, rådjur, björn, varg, vildsvin och

lokatter, som den moderna människan flyr av rädsla. Jag önskar att Sveriges insiktsfulla ledare tar över stafetten från en nu här levande/verkande 76-årig civilingenjör i träteknik.

Lothar Schroeder
070-6516037 i Dalarna

Värmländsk björk

Eric Gäverth, Skogsvårdsstyrelsen i Värmland

Värmländsk björk är ofta av god kvalitet, lång, rak och välvuxen. Trots detta betraktas den fortfarande av skogsbruket som någon form av ogräs. Här måste en tydlig attitydförändring ske för att belysa björkens värde som timmer- och massavedsproducent.

Bild 1. Björk har snabb ungdomstillväxt. Ett 17-årigt planterat bestånd på Owe Nilssons f.d. ägor på Norserud, Arvika.

Värmland är björk den tredje vanligaste trädarten efter gran och tall, utgörande ca 10,8 % av totala virkesförrådet eller 21,3 miljoner m³ (enligt Riksskogstaxeringen). Störst volym är klenare än 24 cm i brösthöjd (16,1 miljoner m³). Flera orsaker finns för att störst volym är av klen dimension? (1) Efter liberaliseringen av Skogsvårdslagen år 1994, då skogsägare fick större eget ansvar för skogen, minskade förnygringar och röjningar i intensitet. (2) Trädslag som tidigare inte räknades som huvudträdslag kan nu vara det. (3) Lövträd röjdes tidigare bort på många platser för att gynna barrträden. (4) Okunskap om björks snabba

ungdomstillväxt gör att åtgärder i björkrika bestånd utförs alldeles för sent. Björken sköts på samma sätt som gran vilket för den inte alls är lämpligt. Detta kan konstateras vid fältbesök i skogarna. Mycket björk finns i röjning och första gallring, men för mer eller mindre en tynande tillvaro eftersom de inte friställs.

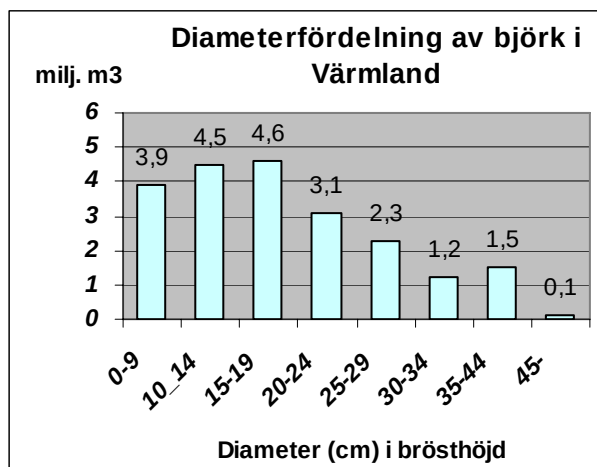

Bild 2. Största andel björk i Värmland är av liten dimension

Åtgärder för bättre björkskötsel

Här är några förslag på hur nämnda orsaker ska raderas. (1) Röjningsinsatserna måste öka för att skogsägarna ska ha ekonomisk nytta av självföryngrad björk. Røj

vid rätt tidpunkt och öka björkens betydelse som virkesproducent. (2) Där

Bild 3. Ett röjt (2004), oröjt bestånd av björk. Röjningsbehovet är fortfarande mycket stort i detta bestånd.

björk eller annat lövträd har högre produktion än gran skall lövet utnyttjas (ofta självföryngring). Här behöver ingen plantering göras, røj för dessa pengar. (3) Där gran planterats och björk bildar s.k. lågskärm, skall björken kvalitetsdana granen samtidigt som björkvirke produceras. Kombination av flera trädslag för att uppnå högre total produktion under beståndets omloppstid bör utnyttjas (4) Öka kunskapen bland skogsägare om björkens förmåga att producera virke. För att uppnå detta krävs tidig och regelbunden skötsel. Levande grön krona som tappas i ungdomsfasen tar lång tid att reparera och hämmar kraftigt trädets totala volymproduktion. Björk kan växa fort utan att det nämnvärt påverkar virkeskvalitén. Produktion per träd ökar och förbättrar skogsägarens ekonomi genom större och tidigare utbyte i form av timmer.

Skogliga anknytningar i fornfinnsk mytologi

Owe Nilsson, Norseruds Säteri Arvika

Huvudpersonen i det gamla finska nationaleposet "Kalevala" är Väinämöinen, "siaren av urtidsätt och årsbarn med solen". Han föddes i havet av sin moder Ilmatar, luftens och skapelsens dotter. Efter att ha drivit omkring i havet i åtta år, sköljs han iland på en "namnlös udde i ett öde trädlöst land där ord ej hördes".

Han engagerar sig i skapelsens fortsatta utveckling och låter i tidernas morgon, med säker blick för ståndortsanpassning, "så björk i sank svackor, al i lätt och lucker jordmån; han sår hägg där goda gudar dyrkas, vide där det flödar vatten, han sår en i karga ängder, ekar invid åars stränder."

Han ådagalägger insikter i biologisk mångfald och naturvård när han hugger sig ett svedjeland, i vars mitt han sparar en stor och vacker björk. Den "gälla göken" kommer flygande och frågar varför just denna björken sparats. Då Väinämöinen svarar:

"Därför blev ej björken huggen, för att du skall fritt få gala. Gal, du gälla gök, i björken, gal i klara klanger, gulbröst. Gal var afton, gal i ottan, mitt på dagen likaledes, till min levnads fröjd och fågnad, att förljuva skogens skugga". Långt senare mötte han i skogen en björk som fällde tårar och grät så bitterligt.

"Varför jämrar du dig, ljuva, vitstamsprydd, varför klaga."

"Jo, jag fruktar alltid, att man bryter barken av mig, river löv och ris ifrån mig."

Men Väinämöinen tröstade: "Gröna träd, du skall ej gråta, klaga ej, du lövskrudsklädda, sörj ej så, du vitstamsprydd! Verklig sällhet ska du vinna, vakna till ett liv i lycka, du skall snart av glädje gråta, jublande i glam och gamman."

Han gjorde sig så ett kantelespel av björken med klangbord av masur och strängar av en vallflickas hårstrån. När så kantelen var färdig, lät han sina fingrar glida över strängarna och då: "mälte masurvirket mäktigt, ljuvligt hördes björken ljuda, gällt gol guldets från göken, lustigt klungo ungmöns lockar."

Owe Nilsson

(Citaten hämtade ur Björn Collinders svenska tolkning av Kalevala)

Svenska Lövträdföreningens vårexkursion den 5 juni 2004 på temat ask i Skaraborg

Owe Martinsson

Jämtlands läns Institut för Landsbyggdutveckling, Bispgården

Vårexkursionen den 5 juni ägnades åt ask i trakten kring Billingen. Svenska Lövträdföreningen besökte tre områden, Värmagården söder om Skövde, Mellomgården i Berg och Mölltorp i närheten av Rånna försöksgård.

Värmagården

Värmagården ägs av familjen Jungåker som har visat ett stort intresse för skogsbruk i olika former och bl a driver omfattande produktion av julgran på åker- och ängsmark. På en sedan länge övergiven betesmark hade en 0,75 hektar stor försöksyta för direktsådd ask iordningställt. Under vintern röjdes ytan från uppkommen hassel och

annan buskvegetation och marbereddes kraftigt i april med fläckmarkberedare så att mineraljord exponerades på minst 50 % av ytan. Fröet samlades in i december 2003 från ask i samma område. För sådden användes ca 3 kg frö (friskvikt). Fröet behandlades i rinnande kranvatten under tre veckor direkt efter insamlingen och förvarades därefter i ca +10 grader i ett växthus fram till slutet av april då sådden genomfördes. Behandlingen gjordes för att påskynda fröets groning men är osäker. Under naturliga förhållanden gror askfröet i regel först efter att ha legat två eller tre vårar på marken. Den 5 juni kunde vi inte se att fröet hade grott. Vi får se vad som händer denna vår.

Naturlig föryngring av ask, Mellomgården, Berg, Lerdala. Fotot taget i december 2002, 13 år efter inhägnad och tre år efter första röjning, medelhöjd 6, 3 m.

Mellomgården, Berg

Den besökta fastigheten ägs av Peter Johansson som även driver lövsågverk på gården. 1989 omställdes ca 4 ha åkermark till lövskogsplantering. Områdets inhägnades. I planteringen ingick bl a sykomorlön, fågelbär, ek i blandning med lärk, lind och valnöt och päron i blandning med *Abies nobilis*. En mindre areal hagmark med ca 25 årig planterad tall ingick i hägnaden. På grund av omfattande vindfällning och döende tallungskog (troligen angrepp av *Armillaria*) avverkades all tall 1990. En riklig föryngring av självsådd ask infann sig direkt efter att området hägnats. Fröet kom från ett fåtal askar utanför den inhägnade ytan. Efter 10 år (1999) röjdes det rikliga uppslaget av ask till ett förband av 2 m mellan stammarna. Vid exkursionen i juni 2005 (15 år efter stängsling och 6 år efter röjning) var askbeståndets medelhöjd ca 8 m. Hägnets effekt kunde tydligt avläsas utanför stängslet där askplantornas utveckling befann sig på samma nivå som innanför stängslet för 15 år sedan,

dvs mängder av småplantor som ständigt äts upp av rådjur och älg.

Mölltorp

Efter kaffepaus i Ingasäter och beskådandet av Linnés bokar fortsatte exkursionen till Mölltorp och en fastighet som ägs av Karl Axel Bergman. Exkursionsobjektet var en med ask naturligt föryngrad åkermark. Området gränsade mot stora vägen mot Rånna och saknade hägnad. Asken ålder var cirka 6 år. Närmst vägen och 10-12 m därifrån var asken välsluten och ca 3 m hög. Längre in på fältet och i skydd av askföryngring närmast vägen var beståndet kraftigt betat av rådjur. Askplantorna var ca 0,5-1 m höga, avbitna och beståndet mycket luckigt. Dagen gav flera tydliga exempel på hur viktigt det är att inhägna lövplanteringar i denna trakt.

Lövträd – bara för naturvård?

Eric Gäverth, Skogsvårdsstyrelsen i Värmland-Örebro

Det är ett mer eller mindre bekant faktum att köpare av lövvirke kan ha svårt att skaffa bra råvara. Här ska några orsaker nämnas varför det kan vara så.

Industrins orealistiska råvarukrav

För det första beror det på industrins egna råvarukrav. Kraven skulle jag vilja påstå är felaktiga såtillvida att de inte tillåter rödkärna. Inga fel får finnas i lövvirket, ju vitare desto bättre. Du kan lika gärna köpa en laminatprodukt eftersom virket är alldeles likformigt. Det vackra virket med rödkärna, levande kvist samt "rödkvist", det som ger virket liv, accepteras knappast av industri eller kund. Ett flertal lövträdsarter har vit ved, varav björk och asp är de vanligaste. Endast någon enstaka procent virke av dessa arter accepteras av industrin som sågråvara, resten klassas som massa- eller brännved. Här måste en klar och tydlig attitydförändring ske för att producenter av björk och asp ska kunna avsätta råvaran, även om den har rödkärna.

Bild 1. Björkens vackra rödkärna borde bättre utnyttjas av möbelindustrin

Skogens jämnställda mål

För det andra skall produktion och miljö jämnställas i dagens skogsbruk. Helt rätt tycker jag, men det finns saker att reflektera över vad det gäller naturvård. Sågverk som köper gran och tall är inte det minsta intresserade av lövträdvirke (det är endast till besvär) då är det lätt att björk och andra lövträd sparas som hänsynsträd. Här sparas många m³ i onödan som kunde användas av industrin. De lämnade träden kan vara av prima kvalitet, grova och rakväxta. Det kan vara de värdefullaste träden som sparas på avverkningen. Rent slöseri, spara rötskadad gran och tall av sämre kvalitet istället. Även lövträd av sämre kvalitet ska naturligtvis sparas, de har lågt ekonomiskt värde men det ekologiska värdet är däremot av hög klass.

Kunskap om lövvirke måste öka

För det tredje rör det sig ofta om små mängder lövvirke som avsätts per säljtillfälle. Transportavdrag gör att virket tappas sitt mervärde för säljaren. Mången fin stock hamnar bland massaveden av ren okunskap. Även här behöver attityder ändras. Skippa transportavdragen för specialvirke, eller förbättra logistiken, och se till att avverkaren (entreprenörer) av virket lär hur lövvirke ska apteras.

Bild 2. Fin Björk och asp som kunde användas av lövsågverk

Dags att stamkvista masurbjörk i Västerbotten

Owe Martinsson

Jämtlands läns Institut för Landsbygdutveckling, Bispgården

Under åren 1997-2001 drev jag ett lövskogsprojekt i Västerbotten. Det blev till slut 55 markägare som deltog och de flesta planterade masurbjörk. För två år sedan besökte jag en del av dessa planteringar och kunde konstatera att de flesta utvecklats mycket bra. Nu gäller det att inte försumma skötseln av dessa värdefulla planteringar. Framför allt handlar det om stamkvistning och gallring. Träden är uppe i en sådan höjd att de nedersta grenarna måste klippas bort för att en så stor del av stammen som möjligt blir kvistren. Samtidigt får man inte kvista för mycket. Kvista upp till trädets halva höjd. Använd sekator och genomför kvistningen i slutet av juni. Varför i slutet av juni? Jo då har såret möjlighet att läka relativt bra innan hösten och såret uppstår inte så tidigt att saven flödar, vilket den gör i början av juni. Det innebär mycket jobb med stamkvistning. Därför är det klokt att gallra först och stamkvista endast de träd som skall stå kvar några år eller till slutet.

Lars-Anders Gunnarssons masurbjörk i Hällnäs, 4 år efter plantering.
Dags för stamkvistning!

För gallring gäller att ta bort ca 20 % av stamantalet nu. Ta bort dels de träd som uppenbarligen inte är masurbjörk, dels dvärgväxande och fula träd. Även utgallrad masur kan användas. Planera gallringar vart 3-5 år så att endast 200 träd per hektar återstår när plantagen fyller 35 år. En demonstrationsdag kommer att ordnas i Svenska Lövträdföreningens regi i Bjurholm och Hällnäs den 11 juni. För mera information kontakta Carina S:son Vigren LRF Media.

Fröplantage och klontest av svensk masurbjörk på gång

Owe Martinsson

Jämtlands läns Institut för Landsbygdsutveckling, Bispgården

Med stöd av Ann och Nils Håkansson's Stiftelse insamlades i mars 2001 ympris från 40 masurbjörkar från Rovaniemi i norr till Blekinge i söder. 13 av dessa var naturliga växande masurbjörkar. Övriga togs i planteringar med känt eller okänt ursprung (tabell 1). Riset transporterades till Elitplantstationen i Balsgård, Kristianstad, där det förökades genom vävnadskultur. Vegetativ förökning av björk, i synnerhet masurbjörk, lyckas inte alltid. Av de 40 utvalda och insamlade klonerna lyckades man få fram plantor av 25. De 25 kloner som man lyckade föröka är markerade med + i tabell 1.

Tabell 1. De klonförökade masurbjörkarnas ursprung

Klon	Klonförökad	Anmärkning
Nr Växtplats		
1 Vouno, Haparanda		
2 Vuono Haparanda	+	
3 Vouno, Haparanda		
4 Vuono Haparanda	+	
5 Vuono Haparanda	+	
6 Ruovaniemi, Finland		
7 Rovaniemi, Finland	+	
8 Innertavle, Umeå	+	K 334 Petrozavodsk
9 Innertavle, Umeå		Valåberget
10 Innertavle, Umeå		Finland E 7921
11 Innertavle, Umeå	+	Petrozavodsk 110
12 Innertavle, Umeå		Petrozavodsk, plusträd
13 Innertavle, Umeå	+	E 7882 Finland
14 Innertavle, Umeå		E 8458 Finland
15 Innertavle, Umeå	+	Finskt plusträd
16 Innertavle, Umeå		Finskt plusträd
17 Innertavle, Umeå		E 8471 Finland
18 Innertavle, Umeå		Finskt plusträd
19 Innertavle, Umeå	+	Finskt plusträd
20 Innertavle, Umeå	+	E 5138 Finland
21 Remningstorp, Varnhem	+	4 Petrozavodsk II:1:1
22 Remningstorp, Varnhem		1 Loppi I:3:5
23 Remningstorp, Varnhem		7 Lovö II:2:4
24 Remningstorp, Varnhem	+	6 Lovö (10) I:1
25 Lövtorp, Jönköping	+	Vesijako Finland
26 Lövtorp, Jönköping	+	Vesijako Finland
27 Almnäs Skaraborg	+	
28 Steglehytte, Tingsryd		
29 Tranemåla, Blekinge	+	9 Madjel II, block I
30 Nordanstig, Hälsingland	+	
31 Hedesunda, Gävle		
32 Sätuna, Uppland	+	
33 Tensta, Uppland	+	
34 Stavby, Uppland	+	
35 Björnome, Uppland	+	
36 Salnecke, Enköping		
37 Krokek, Norrköping	+	
38 Ransberg, Skaraborg	+	
39 Hjo, Skaraborg	+	
40 Sikanäs, Sävsjö	+	

Hösten 2002 distribuerades plantor förökade genom vävnadskultur från 25 utvalda masurbjörkar till totalt tio lokaler där klontest anlades på olika marktyper (tabell 2). I samtliga fall (utom två) anlades testerna på privat mark. I regel anlades planteringen på åkermark. I två fall på skogsmark och i ett fall på gammal inäga / åkermark. Dessutom planterades samtliga kloner i stora krukor som placerades i växthus för

framtida fröproduktion. På varje lokal har planterats en planta per klon i fem upprepningar av de 25 klonerna slumpvis fördelade, dvs totalt 125 plantor per försökslokal. Plantorna är satta med 5 x 5 meters förband vilket gör att gallring inte behöver göras inom de närmaste 40 åren eller så länge försöket pågår. Varje plantering omfattar ca 0,2 hektar.

Planteringarna ser ut att etableras väl och har växt bra under sommaren 2003 och 2004. Några avgångar har knappast förekommit. Det utplanterade materialet kommer att bli av stort värde för framtida bedömning av genotyp-miljö samspel samt för produktion av svenskodlat frö av utvalda kloner. Vi har ju tidigare inte någon test av inhemskt växande masurbjörk i olika odlingszoner. Dessutom kommer materialet att användas för fröproduktion, för avel och forskning. Infört ryskt och finskt material kommer att jämföras med sådant som uppkommit naturligt inom Sverige.

Tabell 2. Lokaler för anlagda klontester

Kommun	Försökslokal	Marktyp	Markägare
Holmsjö	Spetsamåla	Åker	Leif Larsén
Smålandsstenar	Gryteryd	Skog	Daniel Andersson
Tibro	Lakenäs	Gammal inäga	Johan Emanuelsson
Uppsala	Sätuna	Åker	Sätuna AB
Mora	Siljansfors	Skog	SLU
Ragunda	Bispgården	Åker	Ragunda kommun
Umeå	Innertavle	Växthus	Owe Martinsson
Umeå	Röbäck	Åker	Olof Johansson
Burtäsk	Ljusvattnet	Åker	Carl-Ivar Lindgren
Kalix	Kalix	Åker	Norrbottnens läns landsting
	Naturbruksgymnasium		

Pris: 100 Kr